

landschapstriënnale

Beoordelingsrapport oproep Landschapstriënnale 2023

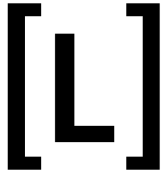
Gevolgte procedure

In februari 2020 is door de Stichting Landschapstriënnale de oproep gepubliceerd aan regio's in Nederland om zich kandidaat te stellen als gastregio voor de Landschapstriënnale 2023. Na de gepubliceerde aankondiging en oproep om een voorstel te doen ontving de Stichting vier geldige aanmeldingen uit respectievelijk:

- (Friese) Waddenkust
- Groene Hart
- Middengebied Zuid-Limburg
- Zwolle-Spoorzona

Conform de in de oproep weergegeven procedure zijn verschillende stappen doorlopen. De kandidaatstellingen zijn door de leden van de beoordelingscommissie gelezen en van commentaar voorzien aan de hand van de gepubliceerde beoordelingscriteria. In een online gesprek in juni zijn de bevindingen met elkaar vergeleken en zijn observaties gedeeld. Het bepalen van de voorkeurskandidaat bleek daarbij een moeilijke keuze. De goed voorbereide inzendingen uit met name Midden-Limburg, Groene Hart en Waddenkust ontlieden elkaar qua landschappelijke en maatschappelijke relevantie nauwelijks. De argumentaties van de verschillende regio's waren overtuigend, maar de inzendingen bleken ook bij de leden van de beoordelingscommissie nog de nodige vragen op te roepen. Daarop is besloten met de vier kandidaten een vervolgesprek aan te gaan, om in een tweede ronde de mogelijke uitwerking van de Landschapstriënnale 2023 verder te verkennen.

Ook in en op basis van de vervolgesprekken was de commissie aangenaam verrast over het initiatief en de kwaliteit van de inbreng van de kandidaten en het enthousiasme en de bereidwilligheid om zich over de Landschapstriënnale te ontfermen. Verschillen waren wel zichtbaar in de mate van concreetheid met betrekking tot draagvlak, begroting, organisatie en disciplinaire en professionele invalshoeken. Ook de ideeën over de invulling van de periode voorafgaand aan de [L]2023 en de verhouding tussen het aandeel verdiepende en meer laagdrempelige programmasuggesties en tussen regionaal en nationaal bereik verschilden.

landschapstriënnale

Beoordelingscriteria

De commissie heeft zich in haar afweging gebaseerd op de in de oproep opgenomen beoordelingscriteria:

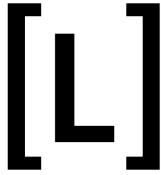
- *De kwaliteit van de onderbouwing van het voornemen tot organisatie van de Landschapstriënnale 2023*

De urgentie is, wat betreft de commissie, in alle vier de regio's overtuigend over het voetlicht gebracht. Concrete aanleiding om in 2023 de Landschapstriënnale langs de Waddendijk te laten plaatsvinden, is de nieuwe dijkverzwaring die in dat jaar start. Dat is een duidelijk ijkpunt om ook de problematiek van de ontwikkelingen binnen- en buitendijks aan de orde te stellen en daarvoor nieuwe perspectieven te genereren. Bij het Groene Hart is de prangende vraag 'Wat brengt het concept ons 65 jaar nadat het werd gelanceerd?', en welke opgaven vragen daar nu om een antwoord. Is herbezinning op de betekenis van het gebied aan de orde, niet alleen waar het gaat om het planologische concept en de focus van het ruimtelijke ontwerp, maar ook wat betreft de governance?

De regio, die wordt aangeduid als 'middengebied' in Limburg herbergt één van Nederlands meest gekoesterde landschappen, het heuvelland. Dat gebied staat echter onder grote druk van toerisme en andere ontwikkelingen, o.a. in de landbouw, die op gespannen voet staan met de kwaliteiten van het landschap. Tegelijk is dit een krimpregio met de daarbij behorende sociale en economische opgaven.

De opgave in Zwolle – helaas alleen nog tentatief geformuleerd – is een geheel andere: hij betreft de behoefte aan een bijna paradigmatische verschuiving van ambities bij de ontwikkeling van het stationsgebied, waarbij de stad en het IJssellandschap op een vernieuwende manier bij elkaar worden gebracht.

In alle vier de regio's wordt de Landschapstriënnale gezien als een focus, podium en ijkpunt om de lopende en te initiëren processen te verdiepen en de wind in de rug te geven. Anderzijds concludeert de commissie dat de vier gebieden opgaven agenderen die, zij het in verschillende mate van uitwerking, voor het landschap, nationaal, maar ook internationaal, van belang zijn.

landschapstriënnale

- *De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de opgave en de daarbij geformuleerde aandachtspunten.*

Het voorstel voor het Waddengebied bouwt voort op een rijke voedingsbodem aan al bestaande coalities en processen, die in het kader van de Landschapstriënnale aan waarde en intensiteit kunnen winnen. Het voorstel zet daar ook nadrukkelijk op in. Aandachtspunt bij de verdere ontwikkeling is verbreding naar de Groningse en Noord-Hollandse delen van de Waddenkust en de mogelijke interactie met Duitsland en Denemarken. De landschappelijke opgave is nog niet integraal beschreven, wel in sleutelkwesities benoemd; zoals dijkversterking, bodemdaling, zeespiegelrijzing, biodiversiteit, lokale landbouw, erfgoed, toerisme.

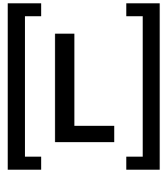
Ook het Groene Hart wordt gedragen door een reeks, met name bestuurlijke samenwerkingsverbanden. Het voorstel markeert de vraag of daarmee dan ook de juiste partijen vanuit het juiste perspectief betrokken zijn, maar geeft nog slechts een aantal aanzetten voor een vervolg. De inhoudelijke opgave is scherp in beeld; verandering van het in ruimtelijk opzicht beperkend concept, bodemdaling, relatie met steden, nieuwe ontwikkeling, bewoners betrekken.

In het Limburgse Heuvelland zijn de betrokken gemeenten een samenwerkingsverband aangegaan, maar gaat het voorstel nog beperkt in op de vorming van nieuwe coalities en perspectieven. Er is hier wel sprake van een duidelijke opgave met verschillende programmalijnen: lokale landbouw, krimp, leefbaarheid, klimaat en energietransitie. De inzending van Zwolle gaat, ondanks de uitgesproken intentie om ook hogere schaalniveaus te betrekken, nog sterk uit van het lokale stedelijk perspectief en de bestaande projectstructuur.

- *De wijze waarop en de mate waarin het voorstel aansluit bij de doelstellingen en het format van de Landschapstriënnale.*

Met name het voorstel voor de Waddenkust gaat in op de nationale ('dynamische delta') en internationale (Unesco Werelderfgoed) betekenis van de ontwikkelingen in dit gebied. De Landschapstriënnale wordt gezien als een medium om ontwikkelingen te verdiepen en te versnellen. De verdere uitwerking van de inhoudelijke opgaven is hier een belangrijke focus.

De betekenis van het Groene Hart voor het Nederlandse landschap, als verstedelijkte regio, is evident, inclusief de opgaven, bijv. bodemdaling en transitie van de landbouw, die hier aan de orde zijn. Tegelijk is het gebied al decennia onderwerp van onderzoek en

landschapstriennale

beleid. Het voorstel geeft nog geen antwoord op de vraag of en waarom de Landschapstriennale hier daadwerkelijk het verschil zou kunnen maken.

In Limburg is de impact die de triennale kan hebben, in vervolg op de IBA, duidelijk, evenals een regionale setting die de landsgrenzen overstijgt, maar blijft de betekenis voor andere gebieden dan dit regionale niveau nog een vraag.

In Zwolle is de potentie van de opgave, zoals gezegd, interessant, maar nog onvoldoende uitgewerkt.

Wat betreft het format biedt de Waddenkust een brede en interessante inzet met de lijnen Waddenbeleving, Waddenplatform en Waddenlaboratorium, waarbij ook het cultuurprogramma expliciet aan de orde is gesteld.

In het Groene Hart zijn de aanzetten voor een breed en gevarieerd programma duidelijk aanwezig, maar nog beperkt uitgewerkt. Volgens de gegeven toelichting heeft dit te maken met evenementen en activiteiten waar men op aan wil sluiten. In het voorstel ligt het accent op beleid en ontwerp.

Limburg hanteert een IBA-achtige aanpak, waarbij het programma van de triennale in 2023 het hele jaar beslaat, in afwijking van het inmiddels gebruikelijke format. Het voorstel is helder waar het gaat om aanpak en proces.

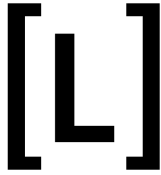
Zwolle heeft dit onderdeel nog niet uitgewerkt, maar met het Stationsgebied al wel een goed bereikbare en interessante festivallocatie.

- *De verwachting of het ingediende voorstel leidt tot een triennale die bouwstenen biedt voor duurzame landschapsontwikkeling na afloop van het event en voor toekomstige generaties.*

Het voorstel voor de Waddenkust koppelt de triennale nadrukkelijk aan de perspectieven voor na 2023, waarbij de triennale tevens input levert voor de uitvoering van het proces van dijkverzwaring dat in 2023 wordt ingezet. In het proces naar 2023 toe gaat het dan om de integrale relatie met en tussen binnen- en buitendijkse ontwikkelingen.

Ook het Groene Hart ziet als middel en motor in het proces van heroriëntatie op concept, ontwerp en governance dat moet zorg dragen voor een toekomst met nieuw elan naar het lustrumjaar 2023.

In het Middengebied in Limburg is het werken aan een solide toekomstperspectief een belangrijkste reden om als gastlocatie voor de triennale te willen optreden.

landschapstriennale

In Zwolle is het een uitdaging de relatie stad land daadwerkelijk in een nieuw perspectief te zien, waarbij de triennale opnieuw als medium en motor zou kunnen dienen.

- *De wijze waarop aansluiting wordt gezocht en gevonden bij de verschillende doelgroepen (belanghebbenden en belangstellenden / publiek en professionals).*

De Waddenkust zet in op een breed en rijk programma, inclusief voorbereidingstraject, gericht op de verschillende doelgroepen. Het voorstel is op dit punt goed doordacht. Aandachtspunt is de uitwerking gericht op effectieve inhoudelijke betrokkenheid van de vakwereld.

Ook het Groene Hart spreekt de intentie uit tot een breed programma te komen, maar het voorstel focust nog primair op beleid, bestuur en ontwerp.

Het Middengebied Limburg presenteert een interessante aanpak, met een verschuiving van ontwerp, onderzoek, beleid, naar event, maar in een nog schematische uitwerking.

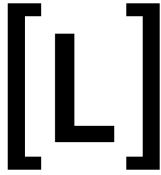
De kandidatuur van Zwolle gaat met name in op de gewenste perspectiefwisseling, maar werkt dit onderdeel nog niet uit.

- *De vormgeving en de verwachte impact van de 'making of' voor de positionering van het event.*

Ook hier is de aanpak voor het Waddengebied veelbelovend, met de markering van een aantal stappen op weg naar (en voorbij) 2023. De benadering in Limburg, met een verschuiving door de jaren heen van academie, praktijk naar publiek is echter zeker zo interessant. In het Groene Hart loopt een reeks trajecten, waaraan met de voorbereiding van de Landschapstriennale een extra dimensie gegeven zou kunnen worden. De inzet om met nieuwe energie bewoners en bezoekers te betrekken is duidelijk, maar in het voorstel niet uitgewerkt. Het voorstel van Zwolle refereert met name nog aan lopende onderdelen van de projectaanpak.

- *De betrokkenheid en het draagvlak binnen de gastregio.*

Het voorstel voor de Waddenkust refereert aan een reeks betrokken partijen, waaronder de provincie Friesland. De kans om dit te verbreden en te verstevigen wordt als hoog ingeschat. Bestuurlijk draagvlak in het Groene Hart is in de aanloop naar de kandidaatstelling ontstaan, de Stichting Groene Hart is aangehaakt, maar overige partijen nog niet. Het voorstel voor Midden Limburg wordt gedragen door de betrokken gemeenten, met steun van de provincie. Het voorstel van Zwolle is met name ingediend

landschapstriennale

vanuit de projectorganisatie voor het Stationsgebied; partijen met betrokkenheid met het landschap zijn nog niet aangehaakt.

- *De verwachte organisatorische en financiële haalbaarheid van het voorstel om de Landschapstriennale 2023 te organiseren.*

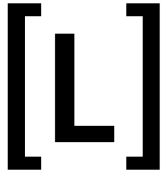
Financieel draagvlak wordt in het Wadengebied niet als probleem gezien, maar wel als een onderdeel dat in vervolg op selectie moet worden vorm gegeven. In het Groene Hart moeten financieel en organisatorisch nog flinke stappen worden gemaakt. Het programmabureau zou fungeren als trekker. Het voorstel voor het Middengebied Limburg is onderbouwd met een stevige begroting, waarvoor ook de eerste stappen zijn gezet naar bestuurlijk draagvlak. In het voorstel van Zwolle is dit onderdeel nog niet uitgewerkt.

Conclusie

De beoordelingscommissie, en daarmee de Stichting Landschapstriennale, markeert de Waddenkust als voorkeurskandidaat voor de organisatie van de Landschapstriennale 2023. Daarbij overwegende dat de ontwikkelingen die langs de gehele kustlijn (inclusief de Afsluitdijk) de laatste jaren in gang zijn gezet en de komende jaren verder uitgewerkt zullen worden, een prachtige achtergrond en aanleiding vormen voor een manifestatie over de kwaliteit van het Nederlandse cultuurlandschap in een context van hoogwaterbescherming, natuurbescherming, internationaal toerisme, blijvende leefbaarheid en agrarische herijking. Helder daarbij is wel dat de inhoudelijke uitwerking op deze punten in het vervolg een duidelijke focus behoeft.

De Landschapstriennale zoekt elke drie jaar een gastregio die in landschappelijke zin in beweging is gekomen of gaat komen. Daar wil de triennale iets aan toevoegen: verdieping van inzichten, verbreding naar de samenleving en versnelling van positieve initiatieven. In de Waddenkust treffen we die conditie, die context van helder geformuleerde ambities, grote projecten en voornemens het meest duidelijk aan.

De voorstellen waren qua thematiek en inhoud boeiend, als aanzet voor verdere uitwerking. Hoewel de Waddenkust zich ook op dit punt onderscheidde. Bij de beoordeling van de andere voorstellen hebben twijfels over bepaalde aspecten, die voor de Triennale belangrijk zijn zeker een rol gespeeld. We willen kort een paar accenten in de afweging memoreren.

landschapstriennale

Bij het Groene Hart herkenden we een wens vernieuwende wegen in te slaan, maar was toch, naar het oordeel van de commissie, nog sprake van een sterke oriëntatie op de beleidsmatige en bestuurlijke aspecten en bleef twijfel bestaan aan de ruimte om tot nieuwe concepten te komen; in het Middengebied in Limburg waren de aanleiding en de geschetste perspectieven duidelijk, maar bleef twijfel bestaan aan de opschaalbaarheid van de problematiek en de te creëren oplossingsrichtingen. En in Zwolle signaleerde de commissie een sterke oriëntatie op het lokale niveau die de huidige projectorganisatie niet lijkt te overstijgen.

Vervolg

In vervolg op deze aanwijzing als voorkeurskandidaat treedt de Stichting Landschapstriennale in overleg met de indieners van het voorstel voor de Waddenkust om te komen tot een intentieovereenkomst ten behoeve van de organisatie van de Landschapstriennale 2023, conform hetgeen is opgenomen in de in februari gepubliceerde oproep.